

A nyugati keresztény kultúra és térítés kínai

28

Dzsingisz kán (ur. 1206–1227)

Dzsingisz kán 13. század elején felemelkedő, majd az utódai által kiterjesztett mongol birodalma a világtörténelem legnagyobb egybefüggő területű hatalma volt. A Koreai-félszigettől Kelet-Európáig, a mai Ukrajna területétől Afganisztán, Irán, Irak területéig terjedő birodalom a Selyemutat majdnem teljes hosszában uralta. Mivel a mongolok érdekeltek voltak a kereskedelemben, ezért messzemenően támogatták azt. Ennek köszönhető, hogy a Selyemút történetének egyik legvirágzóbb időszakát élte uralmuk alatt. Tulajdonképpen a mongolok tették lehetővé először Európa és az általuk uralt Kína között a közvet-

len kapcsolatot. Így különböző céllal utazó nyugatiak jutottak el a távoli Mongóliába és Kínába. Közülük a legismertebb Marco Polo (1254–1324), bár rajta, apján és nagybátyján kívül más kereskedők is eljutottak a Selyemút mentén a Mongol Birodalom távoli részeire. Mellettük az 1210-es években létrejött két koldulórend, a domonkosok és a ferencesek képviselői voltak az első nyugati keresztények a mongol kori Selyemúton. Némelyikük, így a ferences Plano Carpini-beli Johannes 1245 és 1247 között IV. Ince pápa (1243–1254) követeként járt a Mongol Birodalom területén. Mások viszont, mint a szintén ferences Rubruk és társai, akik 1253 és 1255 között utazták át a Mongol Birodalmat, térítő szándékkal indultak útnak. Később kereskedők és térítők gyakran utaztak és telepedtek meg együtt különböző helyeken. A kereskedelmi áruk, új technológiák mellett tehát ideológiák is terjedtek a Selyemúton.

Marco Polo karavánja a Selyemúton (középkori térkép részlete)

Bár nem ismerjük az összes utazót, de a források alapján 1242 és 1448 között legalább 126 egyéni utazó vagy követség érte el Közép- és Kelet-Ázsiát a nyugati és keleti kereszténység területéről. De maradtak-e, és ha igen, akkor milyen tárgyi nyomai a nyugati keresztény kultúrának a Mongol Birodalom központi területein, azaz a mai Mongóliában, illetve a Selyemút keleti végpontján, azaz Kínában?

és mongóliai emlékei a 13–14. századból

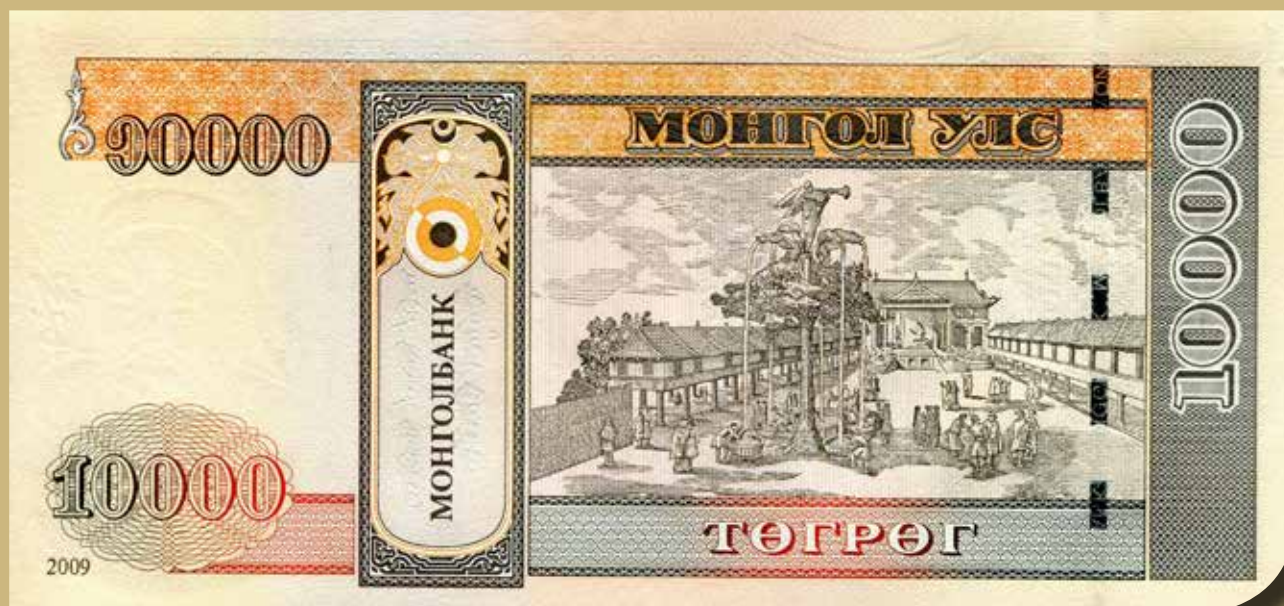
Az útvjáról beszámoló Rubruk társaival 1254 tavaszán ért Karakorumba, a Mongol Birodalom központjába, ahol összebarátkoztak egy, a tatárjárás során a Magyar Királyságból elhurcolt párizsi ötvössel, akinek a neve Willelmus Buchier volt. A mester a barátoknak egyebek mellett ostyasütőt készített, hogy az odahurcolt keresztények számára áldozati ostyát tudjanak sütni, valamint ez utóbbiak tárolásához egy ezüstdobozt is készített. A 19. században a Karakorum területén levő buddhista kolostorban járó Marcel Monnier azt állította, hogy látott ott egy latin keresztrel díszített ostyasütő vasat és egy ezüstdobozt is. Ezeket a kutatók a Buchier mester által készített tárgyakkal azonosították, de sajnos mára elvesztek.

Rubruk szerint az ügyes kézműves mester Möngke nagykán (1251–1259) számára palotájának ajtajába egy olyan „italfát” készített ezüzből, melynek gyökereinél négy, kumiszt okádó ezüstoroslán, tetején egy trombitát tartó angyal volt, a fa belsejében pedig a négy beépített cső mindegyikén más-más ital folyt. A fa alatti fülkében egy ember szólaltatta meg az angyal trombitáját, a szolgálók pedig a csövekbe öntötték a megfelelő italt, ami a fa alá készített ezüstedényekbe folyt. Bár ez a különleges „italfa” sem maradt fent, de kultúrtörténeti hatása napjainkban is tetten érhető: Pierre de Bergeron francia rézmetsző 1637 előtt készült rekonstruált ábrázolása nemcsak a mongolok egyik pénzén, a 10 ezres tugrik hátlapján látható, de mását az egykori Karakorum területén fel is építették.

Karakorum, az ezüstfa mai rekonstrukciója

10.000 mongol tugrik, hátoldalán a karakorumi ezüstfa

Montecorvinói János
(1247–1328) ferences rendi
misszionárius

Perugiai Andreas sírköve

A ferences Montecorvinói Johannes, aki 1294-ben ért Kínába (ahogy ő nevezte: Cathayba), 1305 januárjában Hanbalikból (azaz a mai Pekingből) írt levelében nemcsak 6000 lélek megtérítéséről, de arról is beszámolt, hogy a városban, ahol a császár főrezidenciája van, templomot és harangtornyot építtetett. Legnagyobb sikere a mongoloknak alávetett és uralkodóházukkal szoros rokonságban álló török öngütök uralkodójának, Györgynek (eredeti nevén Körtgünek) megtérítése volt. Az uralkodó, aki korábban a 'Kelet egyházának' volt a híve, azaz nesztoriánus volt, nemcsak népe egy részét térítette át a katolikus hitre, de Montecorvino szerint egyik városában templomot is építtetett. Egyes elképzelések szerint ennek a templomnak az alapjait találta meg a japán Egami Namio terepbejárása során a ma Kínához tartozó Belső-Mongóliában levő Olon Szümében 1939-ben, de találtak a helyszínen gótikus stílusban díszített cserepeket és egy nyugati viseletű és típusú fej nélküli szobortöredéket is. Hozzá kell azonban tenni, hogy ásatással még nem sikerült a japán kutató megfigyeléseit hitelesíteni.

Amikor 1307-ben elért V. Kelemen pápához (1305–1314) Montecorvino sikereinek híre, hét ferences szerzetesből álló püspöki testületet küldött Kínába, hogy Montecorvinót Hanbalik érsekének szenteljék. Köztük volt az a Perugiai Andreas is, aki a Dél-kínai-tenger partján levő Zajton (ma Quanzhou) egyik püspöke lett 1322 és 1332 között. Neki nemcsak a Zajtonból Perugiába írt levele (1326) maradt fent, de a 20. század elején a város falának bontásakor előkerült egyik sírkövet többen a püspök sírkövének tartják. A ma Pekingben őrzött, rendkívül kopott sírkövön egy sajnos csak rosszul olvasható latin felirat, egy kereszt, két lótuszvirágot tartó angyal és egy püspöki süveget viselő alak látható.

Ugyancsak a nyugati kereszténységhez köthető két tárgy származik abból a városból, Yangzhouból, amelynek Marco Polo saját állítása szerint három évig volt a kormányzója az 1280-as években, és ahol ferencesek is éltek 1320 körül. Az itt előkerült két sírkő egy itáliai kereskedő gyermekeié (egy leányé és egy fiúé). Ezeknek a ferences kultúrához köthető ábrázolásai a buddhizmusra jellemző rajzok stílusában készültek. Katerina Yilioni, azaz Ilioni a gótikus írású sírkő alapján 1342 júniusában halt meg. A felirat felett a Szűzanya látható a gyermek Jézussal, valamint Alexandriai Szent Katalin vértanúságának jelenetei egy térdelő ferences ábrázolása mellett. Antonio Ilioni 1344 novemberében halt meg a sírköve szerint, amelyen a trónoló Krisztus alatt jobbra Remete Szent Antal tau-kereszttel, előtte a Szűzanya a gyermek Jézussal látható, balra pedig az utolsó ítélet ábrázolása a sírjaikból feltámadó holtakkal. A remete szent ábrázolása összemósódott a ferences Pádúai Szent Antaléval, mivel ez utóbbinak jelent meg egy látomásában Jézus az anyja karjaiban.

A ferencesek jelenlétét bizonyíthatja továbbá Nankingban a buddhista Linggu Si komplexumának főtemploma is, amelyet 1324 és 1327 között emelhetek, és amely szerkezete és téglafalazata alapján Avignon térségben jellemző templomok mintájára épült ferences építmény lehetett eredetileg. Ugyancsak ferencesekre utal egy 1685-ben egy jezsuita által Nanking környékén talált zsebkönyv méretű (166×108×30 mm) Biblia is. A pergamenből készült Bibliát a firenzei *Biblioteca Laurenziana*-ban ugyan Marco Polo bibliájaként leltározták be, de az 1230–1240-es években Észak-Franciaországban íródott, és a szöveg, valamint a széljegyzetek alapján egyetemi oktatásban vagy stúdiómkhoz használt könyv nagy valószínűséggel egykoron egy térítőé lehetett.

Végül meg kell említeni a ferences ideológiában és ikonográfiában egyaránt megnyilvánuló Mária-kultusznak Kínában megjelenő hatását is. A kínai buddhizmus egyik meghatározó alakja, Guanyin Máriához hasonlóan a gyermek iránti szeretet és női tisztaság jelképe. A közös vonásokat a ferencesek felismerhették, és a térítéskor az ebből adódó előnyökre támaszkodhattak. Ráadásul Guanyin gyermekáldást biztosító bódhdhizattvaként való ábrázolásában (fiúgyermekkel a karjában vagy ölében) a nyugati kereszténység is szerepet játszhatott.

Bár a 13. század közepe és 1368 (azaz a mongol Jüan-dinasztia bukása) között igen intenzív volt a Selyemút mentén Nyugat és Kelet között a kapcsolat, s így sokan (követek, térítők, kereskedők) utaztak a két világ között, a nyugati keresztény kultúra emlékei mégis kisszámúak a mai Mongóliában és Kínában. A művészetben tetten érhető hatások mellett kevés konkrét tárgyi emlék maradt a nyugatiak mongol birodalombeli tartózkodásáról. Ugyanakkor számos jel mutat arra, hogy ha lehetőség adódik további és alapos feltárásokra, emelkedhet az ilyen jellegű emlékek száma is.

Zayton, ahogy Marco Polo könyvének egy 15. századi illusztrátora elképzelte

Tang Yin (1470–1524) festménye a gyerekhözó Guanyinról

